

بررسی تأثیر نقش نظارتی هیئت‌مدیره بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران

عادل شاه‌ولی‌زاده^۱، سعید علیپور^۲ رویا درگاهی‌فر^۳

تاریخ پذیرش ۱۴۰۰/۰۷/۱۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۶/۰۱۹

چکیده

حرکت در مسیر مسئولیت‌های اجتماعی عاملی ضروری است که به تداوم شرکت و سازمان در بلندمدت منجر می‌شود. منظور از مسئولیت‌پذیری اجتماعی این است که شرکت باید همواره نسبت به جامعه احساس مسئولیت داشته باشد و در جهت بهبود رفاه عمومی به‌گونه‌ای مستقل از منافع مستقیم شرکت تلاش کند. بنابراین هدف از تحقیق حاضر بررسی تأثیر نقش نظارتی هیئت‌مدیره بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. بدین منظور، از اطلاعات شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران به تعداد ۱۴۰ در بازه زمانی بین ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۸ مورد بررسی قرار گرفته شده است. هم‌چنین بررسی هر یک از فرضیه‌ها از مدل‌های رگرسیونی چندمتغیره و از داده‌های پانلی استفاده گردید. نتایج حاصل از آزمون فرضیه تحقیق بیان‌گر این است که بین عدم اطمینان محیطی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معکوس و معناداری وجود دارد و استقلال هیئت‌مدیره بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر مستقیم و معناداری دارد و نهایتاً استقلال کمیته حسابرسی بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر مستقیم و معناداری دارد.

کلمات کلیدی: افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی، عدم اطمینان محیطی، نقش نظارتی هیئت‌مدیره

^۱ گروه حسابداری، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران

^۲ گروه حسابداری، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، مؤسسه آموزش عالی شمیم دانش نوین، اردبیل، ایران

۱. مقدمه

مسئولیت اجتماعی دیدگاهی تجاری است که اخلاق، کارکنان، جامعه و محیط را محترم می‌شمارد و راهبردی کامل است که توانایی بهبود موقعیت رقابتی شرکت را دارد. مسئولیت اجتماعی، روشی است که شرکت از طریق آن، ملاحظه‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی را با ارزش‌ها، فرهنگ، راهبردها، ساختار و فرآیندهای خود یکپارچه می‌کند، به عبارت دیگر، شرکت از این طریق، ساختار، راهبرد و فرآیند پاسخ‌گویی را توسعه می‌دهد و به خلق ارزش و توسعه‌ی جامعه کمک می‌کند. مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در ادبیات و پژوهش‌های حسابداری و مالی موضوع جدیدی است و از جنبه‌های مختلف، سرمایه‌گذاران، تحلیل‌گران، مدیران و پژوهش‌گران به آن توجه کرده‌اند. مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در واقع روش‌هایی است که مبتنی بر ارزش‌های اخلاقی و احترام به کارکنان، جامعه و محیط زیست می‌باشد. این مسئولیت‌ها به این منظور برنامه‌ریزی می‌شود که برای جامعه و به‌طورکلی برای سهام‌داران حامل ارزش پایدار باشد. حوزه مربوط به روش یا رویه کسب‌وکار دربرگیرنده یکی از پویاترین و چالش‌پذیرترین موضوع‌هایی است که امروز مدیران شرکت‌ها با آن روبه‌رو هستند. به‌طورکلی مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها به ارائه روش‌هایی می‌پردازد که سازمان‌ها در فضاهای کسب‌وکار خود به آن عمل کنند و پاسخگوی توقعات جامعه، انتظارات تجاری، قانونی و اخلاقی اجتماعی آنان باشد چراکه سازمان‌ها مسئولیت‌های بزرگی در زمینه اجتماعی، اقتصادی و محیطی در قبال کارکنان، سهام‌داران، مشتریان، دولت، تأمین‌کنندگان و سایر ذی‌نفعان خود بر عهده دارند (مران‌جوری و علیخانی ۱۳۹۳).

در هزاره سوم، بحث مسئولیت‌پذیری اجتماعی به مباحث اخلاقی درباره‌ی رفتار و تصمیم‌گیری شرکت درباره‌ی موضوعاتی مانند مدیریت منابع انسانی، حمایت محیطی، سلامت کاری، روابط اجتماعی و روابط با عرضه‌کنندگان و مشتریان می‌پردازد. وارد شدن در فعالیت‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی، نه تنها رضایت سهام‌داران را بهبود می‌بخشد بلکه روی شهرت شرکت نیز تأثیر مثبتی دارد به زبان ساده منظور از مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها، پیوستگی و اتحاد میان فعالیت‌ها و ارزش‌های سازمان است به گونه‌ای که منافع کلیه ذی‌نفعان شامل سهام‌داران، مشتریان، کارکنان، سرمایه‌گذاران و عموم جامعه، در سیاست‌ها و عملکرد سازمان منعکس گردد افزایش فشار سهام‌داران به مدیریت برای

رسیدگی و پاسخ‌گویی به مسائل اجتماعی منجر به مشارکت بیشتر شرکت‌ها در فعالیت‌های اجتماعی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شده است (امیرحسینی و قبادی ۱۳۹۵).

هم‌چنین باید گفت، مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکتی و افشاگری‌های مرتبط با آن از سال‌ها پیش در دستور کار قرار گرفته است. حرکت در مسیر مسئولیت‌های اجتماعی عاملی ضروری است که به تداوم شرکت و سازمان در بلندمدت منجر می‌شود. منظور از مسئولیت‌پذیری اجتماعی این است که شرکت باید همواره خود را جزئی از اجتماع بداند و نسبت به جامعه احساس مسئولیت داشته باشد و در جهت بهبود رفاه عمومی به‌گونه‌ای مستقل از منافع مستقیم شرکت تلاش کند. ابزار آگاه‌سازی جامعه از مسئولیت‌های اجتماعی شرکت و سازمان افشاگری و گزارشگری اجتماعی است (صنوبر و همکاران ۱۳۹۰).

عدم اطمینان محیطی به‌عنوان درصد تغییرپذیری در محیط بیرون از واحدهای تجاری که می‌تواند شامل: مشتریان ویژه، مقررات مربوط به امورات دولتی، اصناف مربوط به کارگراها و غیره تعریف شده که این عوامل می‌تواند در نوسانات ریسک تخمین دقیق سودهای آینده منوط به صاحبان سهام نیز اثر داشته باشد. اگر سرپرستان و مدیران مالی نیز نسبت به نوسانات موجود در این محیط اقدامات پیش‌گیرانه نیز لحاظ نکنند، اطلاعات بین مدیران و سرمایه‌گذاران نیز به دشت دارای اختلاف در محتوای آن پیش خواهد آمد و این به‌نوبه خود دارای گمراه‌کنندگی برای سرمایه‌گذاران خواهد بود. یک محیط دارای عدم اطمینان بالا، می‌تواند در تشخیص میزان تأمین منابع از اهرم مالی و یا میزان سطح ذخیره در وجه نقد مشکلاتی برای مدیران نیز رقم بزند (رحیمی و همکاران ۱۳۹۷).

شرکت‌ها تمامی تصمیم‌های کلیدی با تأیید و نظارت هیئت‌مدیره شرکت انجام می‌شود. به‌گونه‌ای که مدیران اجرایی شرکت‌ها با مطرح نمودن طرح‌های اصلی و سیاست‌های کلی شرکت در جلسات هیئت‌مدیره، تأییدیه اجرایی کردن آن را از هیئت‌مدیره شرکت دریافت می‌کنند؛ بنابراین، یکی از کلیدی‌ترین مسائل در فعالیت شرکت‌ها، اهمیت و نقش هیئت‌مدیره است. در نتیجه، می‌توان این‌طور بیان کرد که ویژگی‌های هیئت‌مدیره می‌تواند تأثیر به‌سزایی در سایر موارد مرتبط با امور شرکت باشد. از سوی دیگر تئوری نمایندگی برای افزایش استقلال هیئت‌مدیره از مدیریت، از این ایده پشتیبانی می‌کند که هیئت‌مدیره می‌بایست تحت اختیار مدیران بیرونی (غیر اجرایی) باشد. زیرا رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیریت باید توسط مدیران غیراجرایی شرکت تحت کنترل و

_____ بررسی تأثیر نقش نظارتی هیئت‌مدیره بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی...

نظارت باشد. وجود چنین مدیرانی می‌تواند کیفیت تصمیمات مدیریت را تحت تأثیر قرار داده و راه‌کارهای مناسب که باید توسط مدیریت انجام شود تا عملکرد شرکت بهبود یابد را در اختیار وی قرار می‌دهد و هم‌چنین انتخاب اعضای کمیته از خارج از سازمان، استقلال اعضای کمیته را افزایش می‌دهد (حساس‌یگانه و همکاران ۱۳۸۷).

یکی از عوامل تأثیرگذار در کاهش کیفیت و کمیت گزارشگری اجتماعی، پیچیدگی و عدم اطمینان در محیط شرکت می‌باشد. محیط پیچیده و ناپایدار و رقابت‌فزاینده و تحولات سریع و گسترش روزافزون تکنولوژی، هزینه جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات برای مدیریت را افزایش می‌دهد. در بسیاری از مطالعات پیشین این تصور ضمنی وجود دارد که مدیران به‌آسانی و با صرفه‌تر می‌توانند به اطلاعات مربوط درباره عملکرد شرکت دست یابند در حالی که ویژگی‌های محیطی شرکت می‌تواند هزینه‌ای که مدیریت برای به دست آوردن اطلاعات متحمل می‌شود را تحت تأثیر قرار دهد لذا می‌توان گفت که عدم اطمینان محیطی موجب کاهش افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت می‌گردد (مارتینز و همکاران^۱ ۲۰۱۶).

هم‌چنین هیئت‌مدیره مهم‌ترین عامل در کنترل و نظارت بر مدیریت شرکت و محافظت از منابع سهام‌داران قلمداد می‌شود. نتایج مطالعات متعدد و بررسی‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که هیئت‌مدیره در ارتقای عملکرد مالی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی نقش با اهمیتی ایفاء می‌کند. بر اساس نظریه نمایندگی، مدیران (نمایندگان) شرکت ممکن است تابع مطلوبیت خود را به قیمت زیرپاگذاری منافع سهام‌داران حداکثر نمایند. از این‌رو، سهام‌داران کنترل و نظارت بر مدیریت شرکت را به هیئت‌مدیره واگذار می‌کنند. به‌هرحال، هیئت‌مدیره شرکت به‌عنوان نهاد هدایت‌کننده‌ای که نقش مراقبت و نظارت بر کار مدیران اجرایی را به‌منظور حفظ منافع مالکیتی سهام‌داران بر عهده دارد، از اهمیت بالایی برخوردار است. حال مسئله‌ی که مطرح است، این است که نقش نظارتی هیئت‌مدیره بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران چه تأثیری دارد؟

¹ Martinez & et al

۲. پیشینه تحقیق

۲-۱. پیشینه تحقیقات داخلی

جلالی و همکاران (۱۳۹۹) به بررسی ارتباط بین عدم اطمینان محیطی، مالکیت نهادی و اجتناب مالیاتی پرداختند. بدین منظور با استفاده از داده‌های مربوط به ۱۰۶ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۱۳۹۵ تا ۱۳۸۹، شاخص عدم اطمینان محیطی و مالکیت نهادی محاسبه و تأثیر آن‌ها بر اجتناب مالیاتی مورد بررسی قرار گرفت. بدین منظور، برای سنجش اجتناب مالیاتی از سنجه نرخ مؤثر مالیاتی نقدی بلندمدت استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها از الگوی رگرسیون خطی چندگانه استفاده شده است. شواهد و نتایج تجربی تحقیق نشان داد که عدم اطمینان محیطی دارای تأثیر مستقیم و معناداری بر اجتناب مالیاتی و متغیر مالکیت نهادی دارای تأثیر منفی بر اجتناب مالیاتی می‌باشد.

جامعی و نجفی (۱۳۹۸) به بررسی رابطه بین افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت و حق الزحمه حسابرسی پرداختند. به منظور دستیابی به هدف پژوهش، تعداد ۸۴ شرکت از میان شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶ به روش نمونه‌گیری حذف سیستماتیک و در مجموع ۵۸۸ سال - شرکت جهت انجام تحلیل در نظر گرفته شد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بین افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت و حق الزحمه حسابرسی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. هم‌چنین نتایج نشان داد که مالکیت دولتی تأثیر منفی و معناداری بر رابطه بین افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی و حق الزحمه حسابرسی دارد. از آنجایی که مفهوم مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت یک مفهوم تازه می‌باشد و فقدان یک چارچوب قانونی برای افشای آن است، تلاش حسابرسی بیشتر مورد نیاز است که منجر به افزایش حق الزحمه حسابرسی می‌شود. هم‌چنین شرکت‌هایی که مالکیت دولتی بیشتری دارند، به دلیل استفاده کم‌تر از افشا مسئولیت‌پذیری اجتماعی، تلاش و ریسک حسابرسی کمتر خواهد بود که منجر به کاهش حق الزحمه حسابرسی می‌شود.

شراعی و همکاران (۱۳۹۸) تحقیقی با عنوان طراحی مدل توسعه‌ی پایدار شرکتی: تبیین نقش مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکتی، حاکمیت شرکتی و خلق ارزش مشترک انجام دادند. جامعه آماری تحقیق ۱۳ شرکت بودند که همگی موفق به دریافت جایزه ملی

_____ بررسی تأثیر نقش نظارتی هیئت‌مدیره بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی...

شده‌اند. پس از جمع‌آوری داده‌ها از بین ۲۸۱ نمونه در دسترس، از طریق نرم‌افزار Amos به مدل‌سازی و تجزیه و تحلیل داده‌ها پرداخته شد. نتایج حاکی از آن بود که مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکتی با شدت ۶۹ درصد و خلق ارزش مشترک با شدت ۶۳ درصد بر توسعه پایداری شرکت‌ها تأثیرگذار است و حاکمیت شرکتی نیز باعث بهبود رابطه مسئولیت‌پذیری شرکتی و خلق ارزش مشترک برای ذی‌نفعان می‌شود. همچنین، با شدت ۲۷ درصد به صورت غیرمستقیم بر توسعه پایداری شرکت‌ها تأثیرگذار است.

ناظمی و پورعنقی (۱۳۹۷) به بررسی نقش نظارتی هیئت‌مدیره در اجتناب مالیاتی شرکت‌های خانوادگی پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. جامعه آماری این تحقیق کلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران هستند و نمونه آماری شامل ۸۷ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است که در طی سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۳ مورد بررسی قرار گرفته است. از آزمون مقایسه میانگین دو جامعه مستقل و تحلیل آماری رگرسیون خطی چندمتغیره برای آزمون فرضیه‌های تحقیق استفاده شده است. نتایج حاصل از تحقیق نشان‌دهنده آن است که میزان اجتناب مالیاتی در شرکت‌های خانوادگی به نسبت کمتر از میزان اجتناب مالیاتی در سایر شرکت‌ها است. هم‌چنین بین درصد سهام متعلق به مدیرعامل در شرکت‌های خانوادگی و نرخ مؤثر مالیاتی رابطه مثبت معناداری وجود دارد و متغیرهای نقش نظارتی هیئت‌مدیره باعث تعدیل این رابطه می‌شود. از این رو در شرکت‌های خانوادگی، استقلال هیئت‌مدیره و اندازه هیئت‌مدیره باعث تشدید و دوگانگی نقش مدیرعامل و رئیس هیئت‌مدیره باعث تضعیف رابطه بین درصد سهام متعلق به مدیرعامل و نرخ مؤثر مالیاتی می‌شود.

ترشیزی و بزاززاده‌تربتی (۱۳۹۷) به بررسی رابطه بین حاکمیت شرکتی و ریسک شرکت: نقش تعدیل‌کننده افشای مسئولیت اجتماعی پرداختند. آزمون فرضیه‌های تحقیق با استفاده از روش رگرسیون بر روی داده‌های تابلویی انجام شد. بررسی‌ها بر روی ۱۰۴ شرکت در بازه زمانی ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۴ نشان داد نسبت مدیران غیرموظف، اندازه هیئت‌مدیره و مسئولیت اجتماعی شرکت با ریسک شرکت رابطه مثبت دارند. هم‌چنین مسئولیت اجتماعی شرکت بر رابطه بین معیارهای حاکمیت شرکتی مورد بررسی با ریسک شرکت

فصلنامه کنکاش مدیریت و حسابداری، جلد ۱، شماره ۳، زمستان ۱۴۰۰

تأثیر تعدیل‌کننده دارد و با ورود متغیر مسئولیت اجتماعی، افزایش نسبت مدیران غیرموظف و تعداد اعضای هیئت‌مدیره منجر به کاهش ریسک می‌شود.

۲-۲. پیشینه تحقیقات خارجی

فیئن تارپ^۱ و همکاران (۲۰۲۰) در تحقیقی به بررسی تأثیر شرایط ناپایدار رقابتی بر افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌های سوئسی پرداختند. برای این منظور با تعداد مشاهدات ۲۶۴۰ سال شرکت در بازه زمانی ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۶ با بهره‌گیری از روش رگرسیون خطی چندمتغیره به این نتیجه رسیدند که هر چه مقدار ناپایداری شرکت بیشتر باشد باعث کاهش افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی می‌گردد.

ماریا^۲ (۲۰۱۹) در تحقیقی به بررسی رابطه بین عدم اطمینان محیطی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی با تأکید بر نقش نظارتی هیئت‌مدیره پرداخت. در راستای اهداف تحقیق، داده‌های ۹۵۶ شرکت بین‌المللی (اغلب اروپایی) طی دوره زمانی ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۴ مورد تحلیل قرار گرفت. روش استفاده شده در این تحقیق از طریق روش گشتاورهای تعمیم یافته روابط بین متغیرها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد که عدم اطمینان محیطی موجب کاهش افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت می‌گردد ولی نقش نظارتی هیئت‌مدیره موجب بهبود فرآیند گزارشگری مسئولیت‌پذیری اجتماعی می‌گردد.

بورسن و پاتل^۳ (۲۰۱۹) در تحقیقی به بررسی رابطه بین افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی و اجتناب مالیاتی شرکت‌های آمریکایی پرداختند. آنان به منظور آزمون فرضیه، اطلاعات ۳۹۳ شرکت در دوره زمانی ۱۹۹۵ تا ۲۰۱۲ به صورت تحلیل داده‌های تابلویی و با استفاده از نرم‌افزار ایویوز مورد تجزیه و تحلیل قرار دادند، نتایج تحقیق نشان داد که بین افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی و اجتناب مالیاتی یک رابطه معکوس وجود دارد بدین معنا که هر چه افشای مالیاتی بیشتر باشد موجب کاهش میزان اجتناب مالیاتی می‌گردد.

آمالیا و همکاران^۴ (۲۰۱۸) در تحقیقی با عنوان بررسی تأثیر اهرم مالی و مخارج سرمایه‌ای بر سطح نگره‌داشت وجه نقد با تأکید بر عدم اطمینان محیطی در کشور اندونزی پرداختند. در این مطالعه از نمونه ۱۰۵ شرکت تولیدی برای بازه زمانی بین ۲۰۱۱ الی ۲۰۱۵

¹ Finn Tarp

² María

³ Burcin & Patel

⁴ Amalia & et al

_____ بررسی تأثیر نقش نظارتی هیئت‌مدیره بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی...

استفاده شده است. جهت آزمون فرضیات تحقیق از رگرسیون چندمتغیره استاندارد نیز استفاده شده است. نتایج بیان‌گر این است که اهرم مالی در شرایط عدم اطمینان بالا تأثیر مثبت و معناداری بر سطح نگره‌داشت وجه نقد دارد، درحالی‌که مخارج سرمایه‌ای هیچ تأثیری در شرایط عدم اطمینان محیطی بر سطح نگره‌داشت وجه نقد ندارد.

چئونگ^۱ (۲۰۱۷) در تحقیقی با عنوان مسئولیت اجتماعی شرکت و نگره‌داشت وجه نقد شرکت به شناسایی رابطه‌ی مسئولیت اجتماعی شرکت و نگره‌داشت وجه نقد شرکت از سه طریق ریسک نظام‌مند، ریسک غیرنظام‌مند و حاکمت شرکتی پرداخت. نتایج نشان داد شرکت‌های دارای مسئولیت اجتماعی با نگره‌داشت وجه نقد ارتباط کمی دارند زیرا آن‌ها به کاهش ریسک تمایل دارند.

۳. فرضیه‌های تحقیق

۳-۱. فرضیه‌های اصلی

۱- بین عدم اطمینان محیطی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه وجود دارد.

۲- نقش نظارتی هیئت‌مدیره بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر دارد.

۳-۲. فرضیه‌های فرعی

۱-۲- استقلال هیئت‌مدیره بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر دارد.

۲-۲- استقلال کمیته حسابرسی بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر دارد.

۴. روش تحقیق

این تحقیق، از بعد رویکرد انجام تحقیق از نوع خردگرایانه، از بعد هدف از نوع تحقیقات کاربردی، از بعد ماهیت تحقیق از نوع تحقیقات مروری، از نوع ماهیت داده‌ها از

^۱ Cheung

نوع تحقیقات کمی، از لحاظ روش شناخت تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی همبستگی، از بعد نوع استدلال از نوع قیاسی و استقرایی، از بعد زمان جزء تحقیقات گذشته‌نگر، از بعد طول مدت زمان انجام تحقیق از نوع تحقیقات مقطعی و از لحاظ روش جمع‌آوری اطلاعات از نوع تحقیقات کتابخانه‌ای و میدانی (اسناد کاوی) و هم‌چنین از بعد روش تحلیل داده‌ها از نوع تحقیقات تحلیل محتوا مبتنی بر روش‌های آماری می‌باشد. در این تحقیق ابتدا با استفاده از نرم‌افزار صفحه گستر اکسل Excel اقدام به طبقه‌بندی و مرتبط‌سازی داده‌های جمع‌آوری شده کرده و سپس از طریق نرم‌افزار اقتصادسنجی Eviews پردازش و برآوردی لازم جهت بررسی مدل‌های تحقیق انجام می‌پذیرد.

۵. مدل تحلیلی تحقیق

مدل عملیاتی تحقیق حاضر برگرفته شده از تحقیق ماریا^۱ (۲۰۱۹) به شرح زیر ارائه می‌گردد:

مدل ۱ (فرضیه اصلی اول)

$$DOSR_{it} = \beta_0 + \beta_1 Eu_{it} + \beta_2 Lev_{it} + \beta_3 Big_{it} + \beta_4 SIZE_{it} + \beta_5 ROA_{it} + \epsilon_{it}$$

مدل ۲ (فرضیه فرعی اول)

$$DOSR_{it} = \beta_0 + \beta_1 Eu_t + \beta_2 BIND_{it} + \beta_3 (Eu_{it} * BIND_{it}) + \beta_4 Lev_{it} + \beta_5 Big_{it} + \beta_6 SIZE_{it} + \beta_7 ROA_{it} + \epsilon_{it}$$

مدل ۳ (فرضیه فرعی دوم)

$$DOSR_{it} = \beta_0 + \beta_1 Eu_{it} + \beta_2 IAC_{it} + \beta_3 (Eu_{it} * IAC_{it}) + \beta_4 Lev_{it} + \beta_5 Big_{it} + \beta_6 SIZE_{it} + \beta_7 ROA_{it} + \epsilon_{it}$$

۶. متغیرهای تحقیق

۶-۱. متغیر وابسته

متغیر وابسته تحقیق حاضر، مسئولیت‌پذیری اجتماعی ($DOSR_{it}$) می‌باشد که با توجه به معیارهایی که مؤسسه آمریکایی معروف به KLD که هر ساله سازمان‌ها را بر اساس معیارهای اجتماعی و زیست‌محیطی رتبه‌بندی می‌کند اندازه‌گیری شده است. مسئولیت‌پذیری اجتماعی در این تحقیق دارای چهار بعد می‌باشد، هر بعد آن دارای نقاط قوت و ضعف مخصوص به خود می‌باشد. با تفاضل نقاط قوت از نقاط ضعف مربوطه

^۱ María

_____ بررسی تأثیر نقش نظارتی هیئت‌مدیره بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی...

نمره آن بعد به دست می‌آید. در نهایت با جمع تمام ابعاد فوق یک نمره کلی برای مسئولیت‌پذیری اجتماعی به دست خواهد آمد در این تحقیق صرفاً از مدل KLD استفاده نشده بلکه معیارها مطابق با استاندارد ایران می‌باشد که همان‌طور که پیشتر توضیح داده شد در گزارش هیئت‌مدیره (یادداشت‌های توضیحی همراه صورت‌های مالی) افشا می‌شود. مدل حاضر مدل عینی و کمی معروفی است که تاکنون از طریق نهادهای رسمی در بسیاری از کشورها برای اندازه‌گیری مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکتی استفاده شده است. مدل به‌صورت زیر می‌باشد: (شایان ذکر است که نمره نهایی مربوط به افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی بین صفر تا ۴ می‌باشد)

$$CSR-S = CSR-COM-S + CSR-EMP-S + CSR-ENV-S + CSR-PRO-S$$

CSR-S = نمره مسئولیت‌پذیری اجتماعی، CSR-COM-S = نمره افشای مشارکت اجتماعی که از تفاضل نقاط قوت و نقاط ضعف خاص خود به صورت زیر محاسبه می‌شود:

$$CSR-COM-S = \sum \text{Strengths} - \sum \text{Concerns}$$

همین‌طور می‌توان نمره‌های ابعاد دیگر مسئولیت‌پذیری اجتماعی، هم‌چون: CSR-EMP-S (نمره افشای روابط کارکنان)، CSR-ENV-S (نمره افشای محیط‌زیست)، CSR-PRO-S (نمره افشای ویژگی محصولات) را از طریق ذکر شده در بالا محاسبه کرد (میشرا^۱ و همکاران، ۲۰۱۱).

۶-۲. متغیر مستقل

در این مطالعه، عدم اطمینان محیطی (Eu_{it}) مطابق تحقیق جلالی و همکاران (۱۳۹۹) از طریق نوسانات (تغییرپذیری) خالص فروش‌های شرکت اندازه‌گیری می‌کنیم و این اندازه را از طریق تحلیل رگرسیونی که در آن یک متغیر (t) برای هر سال را بر روی خالص فروش شرکت برازش می‌کنیم، به دست می‌آوریم؛ یعنی متغیر مستقل جهت اندازه‌گیری عدم اطمینان محیطی نیز فروش شرکت است و متغیر وابسته همان سال موردنظر (سالی که

¹ Mishra & et al

فصلنامه کنکاش مدیریت و حسابداری، جلد ۱، شماره ۳، زمستان ۱۴۰۰

فروش آن موردنظر است) می‌باشد. (به‌عنوان مثال برای پیش‌بینی نوسانات فروش در سال ۹۵، برای یک دوره ۳ ساله، از مقادیر فروش شرکت از سال ۹۲ الی ۹۴ استفاده می‌کنیم).

در این تحقیق، عدم اطمینان محیطی از طریق تقسیم خطای استاندارد ضریب شیب خط رگرسیون بر میانگین خالص فروش‌ها تعیین می‌گردد و هرچقدر میزان این نسبت بیشتر باشد عدم اطمینان محیطی بالاتر است. مدل رگرسیون خطی استفاده‌شده در این مدل به‌صورت زیر است:

$$Y_t = b_0 + b_1T + a_0$$

Y_t : خالص فروش شرکت در سال t (سال پایه)

T : ساله پایه

a_0 : خطای استاندارد ضریب شیب خط رگرسیون نسبت به فروش سال

۳-۶. متغیر تعدیلی

نقش نظارتی هیئت‌مدیره: عملکرد هر شرکتی می‌تواند از هیئت‌مدیره همان شرکت تأثیر بپذیرد؛ چراکه هیئت‌مدیره معمولاً در تمام تصمیمات کلیدی شرکت‌ها دخالت و نقش نظارتی دارد. در این تحقیق برای اندازه‌گیری نقش نظارتی هیئت‌مدیره از دو معیار؛ - استقلال هیئت‌مدیره و استقلال کمیته حسابرسی استفاده می‌شود چراکه استقلال هر دو رکن فوق‌نشانگر رغبت بیشتر به امر نظارت مجموعه هیئت‌مدیره بوده و هراندازه استقلال هیئت‌مدیره و استقلال کمیته حسابرسی بیشتر باشد نشان‌گر نقش نظارتی پررنگ هیئت‌مدیره در چرخه امور شرکت می‌باشد. شایان‌ذکر است که در تحقیقات ناظمی و پورعنقا (۱۳۹۷) از معیار نظیر دوگانگی وظیفه مدیرعامل نیز استفاده‌شده است که به علت منع قانونی و عدم افشای این متغیر از سال ۹۴ به بعد دو معیار فوق‌انتخاب گردیده شد؛ که نحوه اندازه‌گیری هرکدام به شرح زیر است:

(۱) استقلال هیئت‌مدیره ($BIND_{it}$):

تعداد اعضای غیرموظف (مستقل) در ترکیب کل اعضای هیئت‌مدیره بیان‌گر استقلال هیئت‌مدیره می‌باشد. هر چه اعضای غیرموظف در ترکیب هیئت‌مدیره بیشتر باشد؛ متقابلاً استقلال هیئت‌مدیره بیشتر است. یکنینی و همکاران^۱ (۲۰۱۶) در تحقیقات خود از این ویژگی بهره برده‌اند.

^۱ Yekini & et al

_____ بررسی تأثیر نقش نظارتی هیئت‌مدیره بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی...

(۲) استقلال کمیته حسابرسی (IAC_{it}):

عبارت است از: نسبت تعداد اعضای غیرموظف کمیته بر جمع کل اعضای کمیته (الزبان، ۲۰۱۵).

$$\text{استقلال کمیته حسابرسی} = \frac{\text{تعداد اعضای غیرموظف کمیته}}{\text{جمع کل اعضای کمیته}}$$

هرچه استقلال کمیته حسابرسی بیشتر باشد کمیته حسابرسی قوی‌تر و کنترل و نظارت بیشتر است.

۶-۴. متغیر کنترلی

متغیرهای تحقیق حاضر مطابق با تحقیق ماریا^۱ (۲۰۱۹) به شرح زیر می‌باشد:

(۱) اهرم مالی (LEV): که از طریق نسبت کل بدهی‌ها به ارزش دفتری کل دارایی‌ها اندازه‌گیری می‌رود.

$$Lev = \frac{TL}{TA}$$

TL: مجموع کل بدهی شرکت

TA: مجموع کل دارایی‌های شرکت

(۲) اندازه مؤسسه حسابرسی (Big): اندازه مؤسسه حسابرسی به‌عنوان کیفیت حسابرسی محسوب می‌شود، هرچه این اندازه مؤسسه حسابرسی بزرگ‌تر باشد، کیفیت حسابرسی نیز بیشتر خواهد بود به‌منظور محاسبه اندازه شرکت حسابرسی، در صورتی‌که شرکت حسابرسی، سازمان حسابرسی باشد عدد ۱ و در سایر عدد صفر در نظر گرفته می‌شود.

(۳) اندازه شرکت (Size): لگاریتم طبیعی ارزش بازار حقوق صاحبان سهام شرکت.

(۴) بازده دارایی (ROA): بازده دارایی‌ها نشان‌دهنده توانایی مدیریت در استفاده کارا از دارایی شرکت هست می و بیشتر بر روی بازدهی بخش عملیات متمرکز است.

¹ María

$$\text{بازده دارایی ها} = \frac{\text{سود خالص}}{\text{کل دارایی ها}}$$

۷. جامعه آماری و روش نمونه گیری

جامعه آماری این تحقیق، شامل تمام شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ به مدت ۹ سال است. در این تحقیق از روش نمونه گیری غربالگری استفاده خواهد شد؛ که شرکت های نمونه با شرایط زیر انتخاب می گردند:

جدول ۱. نمونه آماری تحقیق

شرایط نمونه	تعداد شرکت
تعداد شرکت عضو بورس اوراق بهادار تا پایان سال ۱۳۹۸ (بدون فرابورس)	۴۹۶
حذف شرکت های که ما بین سال های ۹۰ تا ۹۸ وارد بورس شدند (شرط اول)	(۵۱)
حذف شرکت هایی که پایان سال مال منتهی به ۲۹ اسفند ندارند (شرط دوم)	(۳۸)
حذف شرکت ها در دوره مورد نظر، سال مالی خود را تغییر داده باشند (شرط سوم)	(۲۶)
حذف شرکت های که اطلاعات مربوط به متغیرها را دارا نبودند (شرط چهارم)	(۱۳۰)
حذف شرکت های سرمایه گذاری، لیزینگ و ... (شرط پنجم)	(۱۱۱)
باقی مانده شرکت ها (نمونه نهایی تحقیق)	۱۴۰
تعداد مشاهدات تحقیق (سال شرکت) (۹*۱۴۰)	۱۲۶۰

۸. یافته های تحقیق

۸-۱. آمار توصیفی

نتایج جدول (۲) نشان می دهد که میانه و میانگین متغیرها فاصله زیادی باهم ندارند و هر چه قدر به هم نزدیک باشد توزیع آن ها به توزیع نرمال نزدیک تر است. با توجه به جدول میانگین متغیرهای افشای مسئولیت اجتماعی، عدم اطمینان محیطی، استقلال هیئت مدیره، استقلال کمیته حسابرسی، استقلال هیئت مدیره*عدم اطمینان محیطی، استقلال

_____ بررسی تأثیر نقش نظارتی هیئت‌مدیره بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی...

کمیته حسابرسی*عدم اطمینان محیطی، اهرم مالی، اندازه شرکت و بازده دارایی به ترتیب برابر ۰,۸۸، ۳,۸۴، ۰,۶۲، ۰,۵۵، ۲,۴۲، ۲,۱۰، ۰,۵۹، ۶,۲۱، ۰,۴۴ می باشد. در بین متغیرها اندازه شرکت با مقدار (۶/۲۱) دارای بیشترین میانگین و متغیر بازده دارایی با مقدار (۰/۴۴) دارای کمترین میانگین است. میانگین مسئولیت اجتماعی حول ۰/۸۸ می باشد؛ یعنی شرکت های مورد نظر در حدود ۸۸ درصد از مولفه‌های مسئولیت اجتماعی را افشا نموده‌اند. میانگین اهرم مالی ۰,۵۹ می باشد و نشان دهنده این است که تقریباً ۵۹٪ منابع مالی شرکت‌ها از طریق بدهی تأمین مالی شده است. بازده شرکت‌های نمونه برابر ۰/۴۴ به دست آمده که بیانگر این است که به ازای هر ۱۰۰ ریال سرمایه‌گذاری در دارایی‌های شرکت‌های مورد بررسی، ۴۴ درصد بازدهی ایجاد شده است. بیشترین و کمترین مقدار متغیرهای افشای مسئولیت اجتماعی، عدم اطمینان محیطی، استقلال هیئت‌مدیره، استقلال کمیته حسابرسی، استقلال هیئت‌مدیره*عدم اطمینان محیطی، استقلال کمیته حسابرسی*عدم اطمینان محیطی، اهرم مالی، اندازه شرکت و بازده دارایی (بیشترین ۱,۱۵، ۵۶,۰۴، ۱، ۱، ۳۹,۴، ۵۶,۰۳، ۲,۹۴، ۸,۳۷، ۹۳,۹ و کمترین: ۰,۶۰، ۰,۰۳، ۰,۲۰، ۰,۲۰، ۰,۰۲، ۰,۰۰۸، ۰,۰۱، ۴,۰۲، ۱۷,۸-) می باشد. بررسی میزان چولگی و کشیدگی متغیر افشای مسئولیت اجتماعی که به ترتیب برابر با ۰/۴۱- و ۲/۹۵ می باشند، نشان دهنده این است که متغیر وابسته تحقیق در بازه اعداد ۰ و ۳ نبوده و این متغیر دارای توزیع نرمال نیست. با مقایسه انحراف معیار متغیرهای موردبررسی به این نتیجه می‌رسیم که متغیر افشای مسئولیت اجتماعی با مقدار (۰/۱۰) نسبت به سایر متغیرها دارای کمترین پراکندگی است و متغیر عدم اطمینان محیطی با مقدار (۳/۹۴) دارای بیشترین پراکندگی است و این بدان معناست که این متغیر نوسان‌های شدیدتری دارد است.

جدول ۲. آمار توصیفی متغیرهای کمی تحقیق

متغیر	تعداد مشاهده	میانگین	میانه	انحراف معیار	کشیدگی	چولگی	ماکزیمم	مینیمم
افشای مسئولیت اجتماعی	۱۲۶۰	۰,۸۸	۰,۹۰	۰,۱۰	۲,۹۵	-۰,۴۱	۱,۱۵	۰,۶۰
عدم اطمینان محیطی	۱۲۶۰	۳,۸۴	۲,۹۴	۳,۹۴	۴۵,۱	۴,۵۶	۵۶,۰۴	۰,۰۳
استقلال هیئت‌مدیره	۱۲۶۰	۰,۶۲	۰,۶۰	۰,۲۰	۲,۳۴	۰,۱۳	۱	۰,۲۰
استقلال کمیته حسابرسی	۱۲۶۰	۰,۵۵	۰,۵۷	۰,۳۱	۱,۵۴	-۰,۲۳	۱	۰,۲۰

۰,۰۲	۳۹,۴	۴,۹۴	۴۹,۱	۲,۸۲	۱,۶۵	۲,۴۲	۱۲۶۰	استقلال هیئت مدیره * عدم اطمینان محیطی
۰,۰۰۸	۵۶,۰۳	۷,۳۵	۱۱۶,۶	۲,۸۱	۱,۲۷	۲,۱۰	۱۲۶۰	(استقلال کمیته حسابرسی * عدم اطمینان محیطی)
۰,۰۱	۲,۹۴	-۱,۶۷	۱۳,۸	۰,۲۷	۰,۶۱	۰,۵۹	۱۲۶۰	اهرم مالی
۴,۰۲	۸,۳۷	۰,۵۲	۴,۱۱	۰,۶۴	۶,۱۷	۶,۲۱	۱۲۶۰	اندازه شرکت
-۱۷,۸	۹۳,۹	۱۸,۲	۴۷۶,۸	۳,۳۷	۰,۰۳	۰,۴۴	۱۲۶۰	بازده دارایی‌ها

با توجه جدول (۳) نیز نتایج نشان می‌دهد درصد فراوانی متغیراندازه موسسات حسابرسی ۳۰٪ می‌باشد که نشان دهنده این است که تقریباً ۳۰٪ یعنی حدود ۳۸۴ شرکت مورد بررسی توسط سازمان حسابرسی، مورد حسابرسی قرار گرفته‌اند.

جدول ۳. آمار توصیفی متغیرهای کیفی تحقیق

متغیر	ارزش	فراوانی	درصد فراوانی	درصد تجمعی
اندازه	۰	۸۷۶	۷۰	۷۰
مؤسسه حسابرسی	۱	۳۸۴	۳۰	۱۰۰
جمع	-	۱۲۶۰	۱۰۰	-

۸-۲. آزمون ایستایی

قبل از برآورد هر رگرسیون جهت حصول اطمینان از رگرسیون غیرکاذب و در پی آن نتایج نامطمئن، لازم است که چگونگی ساکن پذیری متغیرها را مورد آزمون قرار دهیم. پایایی متغیرها به معنی ثابت بودن میانگین و واریانس متغیرها در طول زمان و کوواریانس متغیرها بین سال‌های مختلف است. بدین منظور در این تحقیق از روش لوین، لین و چو استفاده شده است. نتایج آزمون ایستایی نمایان‌گر این است که در مورد تمامی متغیرها، سطح معناداری آن‌ها کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد. پس تمام متغیرها مانا می‌باشد.

جدول ۴. ایستایی متغیرهای تحقیق

نام متغیر	آماره	P_value	نتیجه
افشای مسئولیت اجتماعی	-۲۵,۴۵	۰,۰۰۰	مانا (ایستا)
عدم اطمینان محیطی	-۳۳,۹۷	۰,۰۰۰	مانا (ایستا)
استقلال هیئت مدیره	-۲۷,۸۳	۰,۰۰۰	مانا (ایستا)

بررسی تأثیر نقش نظارتی هیئت‌مدیره بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی...

استقلال کمیته حسابرسی	-۲۱,۰۵	۰,۰۰۰	مانا (ایستا)
(استقلال هیئت‌مدیره * عدم اطمینان محیطی)	-۳۰,۶۹	۰,۰۰۰	مانا (ایستا)
(استقلال کمیته حسابرسی * عدم اطمینان محیطی)	-۲۷,۷۸	۰,۰۰۰	مانا (ایستا)
اهرم مالی	-۱۸,۲۱	۰,۰۰۰	مانا (ایستا)
اندازه مؤسسه حسابرسی	-۳,۵۰	۰,۰۰۲	مانا (ایستا)
اندازه شرکت	-۱۴,۷۸	۰,۰۰۰	مانا (ایستا)
بازده دارایی‌ها	-۲۱,۹۴	۰,۰۰۰	مانا (ایستا)

۳-۸. نتایج آزمون F لیمر

اولین آزمون تشخیصی در داده‌های مقطع عرضی، سری‌زمانی، آزمون F- لیمر است. در روش پانل دیتا برای این که تعیین کنیم که تخمین مدل از روش داده‌های تلفیقی (pool) یا داده‌های تابلویی (panel) صورت بگیرد، از آزمون F- لیمر استفاده شده است. تفاوت روش رگرسیون pool و panel در این است که pool برای همه شرکت‌ها دارای یک عرض‌ازمبدأ است اما در روش panel به ازای هر مقطع که در این جا شرکت است می‌تواند یک عرض‌ازمبدأ به ما بدهد.

از آنجایی که سطح معناداری برای فرضیه‌های تحقیق که در این جدول با P_value نمایش داده می‌شود از ۰,۰۵ کمتر شده است، در نتیجه فرضیه صفر رد و فرضیه مقابل آن تأیید می‌شود. نتیجه آزمون F لیمر برای هر سه مدل تابلویی می‌باشد. چون هر سه مدل تابلویی هست آزمون هاسمن را انجام خواهیم داد.

جدول ۵. نتایج آزمون F لیمر در سطح ۵ درصد

معادله مربوط به	آماره F	P_value	نتیجه آزمون
فرضیه اول	۳/۹۶۹	۰,۰۰۰	داده‌های تابلویی (پنل)
فرضیه دوم	۳/۹۴۴	۰,۰۰۰	داده‌های تابلویی (پنل)
فرضیه سوم	۳/۹۶۱	۰,۰۰۰	داده‌های تابلویی (پنل)

۴-۸. نتایج آزمون هاسمن

بعد از مشخص شدن نوع مدل داده‌ها، باید مشخص شود که از کدام روش اثرات ثابت و یا روش اثرات تصادفی برای تخمین استفاده شود؛ بنابراین برای تشخیص این موضوع از آزمون هاسمن استفاده می‌شود.

از آنجایی که سطح معناداری در این جدول که با P_value نمایش داده می‌شود در فرضیه‌ها، از ۰,۰۵ کمتر شده است، در نتیجه فرضیه صفر رد و فرضیه مقابل آن تأیید می‌شود. روش مناسب برآورد مدل، اثرات ثابت می‌باشد.

جدول ۶. نتایج آزمون هاسمن

معادله مربوط به	آماره	P_value	نتیجه آزمون
فرضیه اول	۷/۲۷۲	۰,۰۰۱	اثرات ثابت
فرضیه دوم	۱۰/۹۷۷	۰,۰۰۹	اثرات ثابت
فرضیه سوم	۷/۱۰۲	۰,۰۰۸	اثرات ثابت

۹. نتایج آزمون فرضیه‌های تحقیق

فرضیه اصلی اول: بین عدم اطمینان محیطی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۷. نتایج برازش مدل با استفاده از روش اثرات ثابت

متغیر وابسته: افشای مسئولیت‌پذیری شرکت‌ها						
$DOSR_{it} = \beta_0 + \beta_1 Eu_{it} + \beta_2 Lev_{it} + \beta_3 Big_{it} + \beta_4 SIZE_{it} + \beta_5 ROA_{it} + \varepsilon_{it}$						
متغیرها	رابطه	سطح معناداری	ضریب تورم واریانس	خطای استاندارد	آماره t	ضریب
عدم اطمینان محیطی	معنی‌دار	۰,۰۰۰	۱,۰۳	۰,۰۲	۵,۲	-۰,۱۱
اهرم مالی	معنی‌دار	۰,۰۰۱	۱,۰۷	۰,۰۲	۳,۱	۰,۰۷
اندازه موسسه حسابرسی	معنی‌دار	۰,۰۰۰	۱,۱۶	۰,۰۵	۱۱,۴	۰,۶۰
اندازه شرکت	معنی‌دار	۰,۰۰۱	۱,۱۰	۰,۰۲	۳,۳	۰,۰۸
بازده دارایی‌ها	بی‌معنی	۰,۱۳۱	۱,۰۹	۰,۰۲	۱,۵	۰,۰۴
۰/۳۳	ضریب تعیین تعدیل شده مدل		۰/۳۷	ضریب تعیین		
۰/۰۰	سطح معناداری بروش پاگان		۱۲۰۶۴,۲	آماره بروش پاگان		

_____ بررسی تأثیر نقش نظارتی هیئت‌مدیره بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی...

۰/۰۰	سطح معناداری F	۱۶/۳۲	آماره F
		۱/۹۱	آماره دوربین واتسون

در بررسی معنی‌دار بودن کل مدل با توجه به این‌که سطح معناداری آماره F از ۵ درصد کوچک‌تر است (۰/۰۰) لذا مدل معنی‌دار بوده و فرضیه H₁ آزمون F در سطح اطمینان ۹۵ درصد پذیرفته می‌شود. ضریب تعیین مدل نیز گویای آن است که ۰/۳۷ درصد متغیر قیمت افشای مسئولیت اجتماعی توسط متغیرهای توضیحی تبیین می‌گردد. هم‌چنین ضریب تعیین تعدیل شده برابر با ۰/۳۳ درصد به دست آمده است. علاوه بر این به‌منظور بررسی همبستگی جملات خطا باید به میزان آماره دوربین واتسون توجه نمود چون مقدار آن ۱/۹۱ بین بازه قابل قبول (۱/۵ تا ۲/۵) قرار دارد فرض همبستگی جملات خطا رد می‌شود. در این معادله برای بررسی عدم وجود هم‌خطی از معیار عامل تورم واریانس (VIF) استفاده شد. وقتی که شاخص تورم واریانس کمتر از ۱۰ باشد، نشان‌دهنده عدم وجود هم‌خطی می‌باشد. با توجه به جدول فوق نتایج حاصل از این آزمون نشان می‌دهد که میزان تورم واریانس متغیرهای مدل تحقیق در حد مجاز خود قرار داشته و لذا از این بابت مشکلی وجود ندارد.

با توجه به نتایج آزمون فرضیه متغیر عدم اطمینان محیطی با توجه به این‌که سطح معناداری آن کوچک‌تر از ۵ درصد هستند که نشان‌دهنده رابطه معنادار با افشای مسئولیت اجتماعی است لذا فرضیه اصلی اول تحقیق در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأیید می‌شود. پس فرضیه اصلی اول تحقیق مبنی بر بین عدم اطمینان محیطی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد پذیرفته می‌شود. هم‌چنین با توجه به ضریب منفی متغیر عدم اطمینان محیطی (۰/۱۱-) این رابطه بصورت معکوس می‌باشد؛ یعنی با افزایش عدم اطمینان محیطی، افشای مسئولیت اجتماعی کاهش پیدا می‌کند.

هم‌چنین متغیرهای کنترلی اهرم مالی، اندازه مؤسسات حسابرسی و اندازه شرکت با توجه به سطح معناداری کمتر از ۵ درصد در سطح اطمینان ۹۵ درصد رابطه معناداری با متغیر افشای مسئولیت اجتماعی دارند؛ اما بازده دارایی با توجه به سطح معناداری بزرگ‌تر از ۵ درصد رابطه معناداری با متغیر افشای مسئولیت اجتماعی ندارد.

فرضیه فرعی اول: استقلال هیئت مدیره بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی و افشای مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر معناداری دارد.

جدول ۸. نتایج برازش مدل با استفاده از روش اثرات ثابت

متغیر وابسته: افشای مسئولیت پذیری شرکت ها						
$DOSR_{it} = \beta_0 + \beta_1 Eu_{it} + \beta_2 BIND_{it} + \beta_3 (Eu_{it} * BIND_{it}) + \beta_4 Lev_{it} + \beta_5 Big_{it} + \beta_6 SIZE_{it} + \beta_7 ROA_{it} + \varepsilon_{it}$						
متغیرها	رابطه	سطح معناداری	ضریب تورم واریانس	خطای استاندارد	آماره t	ضریب
عدم اطمینان محیطی	معنی دار	۰,۰۰۰	۱,۹۹	۰,۰۲	۱۳,۵	۰,۳۰
استقلال هیئت مدیره	معنی دار	۰,۰۰۰	۴,۱۶	۰,۰۴	۹,۱	۰,۴۱
(استقلال هیئت مدیره) * عدم اطمینان محیطی	معنی دار	۰,۰۰۰	۵,۹۰	۰,۰۴	۴,۳	۰,۲۰
اهرم مالی	معنی دار	۰,۰۲۹	۱,۰۹	۰,۰۲	۲,۱	۰,۰۴
اندازه موسسه حسابرسی	معنی دار	۰,۰۰۰	۱,۳۰	۰,۰۵	۵,۱	۰,۲۷
اندازه شرکت	معنی دار	۰,۰۰۴	۱,۱۲	۰,۰۲	۲,۸	۰,۰۶
بازده دارایی ها	بی معنی	۰,۵۹۴	۱,۱۲	۰,۰۲	۰,۵۳	۰,۰۱
۰/۳۱	ضریب تعیین تعدیل شده مدل		۰/۳۵	ضریب تعیین		
۰/۰۰	سطح معناداری بروش پاگان		۱۱۸۷۰,۳	آماره بروش پاگان		
۰/۰۰	سطح معناداری F		۱۴/۵۴	آماره F		
			۲/۰۱	آماره دوربین واتسون		

در بررسی معنی دار بودن کل مدل با توجه به این که سطح معناداری آماره F از ۵ درصد کوچک تر است (۰/۰۰) لذا مدل معنی دار بوده و فرضیه H₁ آزمون F در سطح اطمینان ۹۵ درصد پذیرفته می شود. ضریب تعیین مدل نیز گویای آن است که ۰/۳۵ درصد متغیر قیمت افشای مسئولیت اجتماعی توسط متغیرهای توضیحی تبیین می گردد. هم چنین ضریب تعیین تعدیل شده برابر با ۰/۳۱ درصد به دست آمده است. علاوه بر این به منظور

بررسی تأثیر نقش نظارتی هیئت‌مدیره بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی...

بررسی همبستگی جملات خطا باید به میزان آماره دوربین واتسون توجه نمود چون مقدار آن ۲/۰۱ بین بازه قابل قبول (۱/۵ تا ۲/۵) قرار دارد فرض همبستگی جملات خطا رد می‌شود. در این معادله برای بررسی عدم وجود هم‌خطی از معیار عامل تورم واریانس (VIF) استفاده شد. وقتی که شاخص تورم واریانس کمتر از ۱۰ باشد، نشان‌دهنده عدم وجود هم‌خطی می‌باشد. با توجه به جدول فوق نتایج حاصل از این آزمون نشان می‌دهد که میزان تورم واریانس متغیرهای مدل تحقیق در حد مجاز خود قرار داشته و لذا از این بابت مشکلی وجود ندارد.

با توجه به نتایج آزمون فرضیه متغیر تعاملی استقلال هیئت‌مدیره*عدم اطمینان محیطی با توجه به این که سطح معناداری آن کوچک‌تر از ۵ درصد هستند که نشان‌دهنده رابطه معنادار با افشای مسئولیت اجتماعی است لذا فرضیه فرعی اول تحقیق در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأیید می‌شود. پس فرضیه فرعی اول تحقیق مبنی بر استقلال هیئت‌مدیره بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر معناداری دارد پذیرفته می‌شود. هم‌چنین با توجه به ضریب مثبت متغیر تعاملی استقلال هیئت‌مدیره*عدم اطمینان محیطی (۰/۲۰) این رابطه به صورت مستقیم می‌باشد.

هم‌چنین متغیرهای کنترلی اهرم مالی، اندازه مؤسسات حسابرسی و اندازه شرکت با توجه به سطح معناداری کمتر از ۵ درصد در سطح اطمینان ۹۵ درصد رابطه معناداری با متغیر افشای مسئولیت اجتماعی دارند؛ اما بازده دارایی با توجه به سطح معناداری بزرگ‌تر از ۵ درصد رابطه معناداری با متغیر افشای مسئولیت اجتماعی ندارد.

فرضیه فرعی دوم: استقلال کمیته حسابرسی بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر معناداری دارد.

جدول ۹. نتایج برازش مدل با استفاده از روش اثرات ثابت

متغیر وابسته: افشای مسئولیت‌پذیری شرکت‌ها						
$DOSR_{it} = \beta_0 + \beta_1 Eu_{it} + \beta_2 IAC_{it} + \beta_3 (Eu_{it} * IAC_{it}) + \beta_4 Lev_{it} + \beta_5 Big_{it} + \beta_6 SIZE_{it} + \beta_7 ROA_{it} + \epsilon_{it}$						
ضریب	آماره	خطای	ضریب تورم	سطح	رابطه	متغیرها

		معناداری	واریانس	استاندارد	t	
عدم اطمینان محیطی	معنی دار	۰,۰۰۰	۲,۳۷	۰,۰۳	۸,۳	۰,۲۹
استقلال کمیته حسابرسی	معنی دار	۰,۰۰۱	۶,۹۷	۰,۰۵	۳,۲	۰,۱۹
(استقلال کمیته حسابرسی * عدم اطمینان محیطی)	معنی دار	۰,۰۰۰	۹,۸۷	۰,۰۶	۵,۵	۰,۳۷
اهرم مالی	معنی دار	۰,۰۳۰	۱,۰۹	۰,۰۲	۲,۱	۰,۰۵
اندازه موسسه حسابرسی	معنی دار	۰,۰۰۰	۱,۲۶	۰,۰۶	۵,۸	۰,۳۸
اندازه شرکت	معنی دار	۰,۰۱۸	۱,۱۳	۰,۰۲	۲,۳	۰,۰۶
بازده دارایی‌ها	بی معنی	۰,۶۶۲	۱,۱۲	۰,۰۲	۰,۴۳	۰,۰۱
۰/۳۹	ضریب تعیین تعدیل شده مدل		۰/۴۲		ضریب تعیین	
۰/۰۰	سطح معناداری بروش پاگان		۱۲۰۱۹,۸		آماره بروش پاگان	
۰/۰۰	سطح معناداری F		۳۴/۶۸		آماره F	
			۱/۹۵		آماره دوربین واتسون	

در بررسی معنی دار بودن کل مدل با توجه به این که سطح معناداری آماره F از ۵ درصد کوچک تر است (۰/۰۰) لذا مدل معنی دار بوده و فرضیه H₁ آزمون F در سطح اطمینان ۹۵ درصد پذیرفته می شود. ضریب تعیین مدل نیز گویای آن است که ۰/۴۲ درصد متغیر قیمت افشای مسئولیت اجتماعی توسط متغیرهای توضیحی تبیین می گردد. هم چنین ضریب تعیین تعدیل شده برابر با ۰/۳۹ درصد به دست آمده است. علاوه بر این به منظور بررسی همبستگی جملات خطا باید به میزان آماره دوربین واتسون توجه نمود چون مقدار آن ۱/۹۵ بین بازه قابل قبول (۱/۵ تا ۲/۵) قرار دارد فرض همبستگی جملات خطا رد می شود. در این معادله برای بررسی عدم وجود هم خطی از معیار عامل تورم واریانس (VIF) استفاده شد. وقتی که شاخص تورم واریانس کمتر از ۱۰ باشد، نشان دهنده عدم وجود هم خطی می باشد. با توجه به جدول فوق نتایج حاصل از این آزمون نشان می دهد که میزان تورم واریانس متغیرهای مدل تحقیق در حد مجاز خود قرار داشته و لذا از این بابت مشکلی وجود ندارد.

با توجه به نتایج آزمون فرضیه متغیر تعاملی استقلال کمیته حسابرسی*عدم اطمینان محیطی با توجه به این که سطح معناداری آن کوچک تر از ۵ درصد هستند که نشان دهنده رابطه معنادار با افشای مسئولیت اجتماعی است لذا فرضیه فرعی دوم تحقیق در سطح

_____ بررسی تأثیر نقش نظارتی هیئت‌مدیره بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی...

اطمینان ۹۵ درصد تأیید می‌شود. پس فرضیه فرعی دوم تحقیق مبنی بر استقلال کمیته حسابرسی بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر معناداری دارد پذیرفته می‌شود. هم‌چنین با توجه به ضریب مثبت متغیر تعاملی استقلال کمیته حسابرسی*عدم اطمینان محیطی (۰/۳۷) این رابطه به‌صورت مستقیم می‌باشد.

هم‌چنین متغیرهای کنترلی اهرم مالی، اندازه مؤسسات حسابرسی و اندازه شرکت با توجه به سطح معناداری کمتر از ۵ درصد در سطح اطمینان ۹۵ درصد رابطه معناداری با متغیر افشای مسئولیت اجتماعی دارند؛ اما بازده دارایی با توجه به سطح معناداری بزرگ‌تر از ۵ درصد رابطه معناداری با متغیر افشای مسئولیت اجتماعی ندارد.

۱۰. بحث و نتیجه‌گیری تحقیق

از مهم‌ترین مسئولیت هیئت‌مدیره، نظارت مستقل بر عملکرد مدیران اجرایی و الزام مدیران به پاسخ‌گویی در قبال سهام‌داران و ذی‌نفعان است. باور عمومی این است که هیئت‌مدیره زمانی که از استقلال بیشتری برخوردار است، نظارت مؤثرتری بر مدیران اجرایی اعمال می‌کند. مدیران درون‌سازمانی و آن‌هایی که به لحاظ مالی با شرکت ارتباط دارند، ممکن است به‌اندازه کافی مستقل نباشند که این امر از اهمیت به‌سزایی برای سهام‌داران و مالکان شرکت‌ها دارد، بررسی پیشینه تحقیقات نشان می‌دهد که تاکنون پژوهش‌های زیادی در زمینه ریسک سقوط قیمت سهام صورت گرفته است ولی در هیچ‌یک از این تحقیقات تأثیر تأخیر غیرعادی در صدور گزارش حسابرسی بر ریسک سقوط قیمت سهام و تأثیر ضعف اطمینان محیطی بر رابطه بین آن‌ها بررسی نشده است. حال تحقیق حاضر با مدنظر قرار دادن اهمیت‌های فوق و با توجه به مباحث مطرح‌شده، برای روشن‌تر شدن موضوع برای مخاطبان با هدف بررسی تأثیر نقش نظارتی هیئت‌مدیره بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته و انتظار می‌رود با انجام تحقیق حاضر گام جدیدی در راستای شفاف‌سازی موضوع برداشته شود و نتایج به‌دست‌آمده مورد استفاده سرمایه‌گذاران و سهام‌داران قرار گیرد. امید است که با انجام این تحقیق و به دست آمدن نتایج، قدمی در راه شفاف‌سازی هر چه بیشتر موضوع برداشته شود.

از نتایج تحقیق حاضر چنین می‌توان استنباط کرد که عدم مشارکت در فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها با سطح بالایی از عدم اطمینان می‌تواند یک گزینه‌ای افزایش‌دهنده ریسک باشد. زیرا سرمایه‌گذاران، شرکت‌های که کمتر درگیر مسئولیت اجتماعی هستند را سرمایه‌گذاری‌های با ریسک بالا می‌دانند، زیرا به نظر آن‌ها در این شرکت‌ها مهارت‌های مدیریتی در سطح شرکت وجود ندارد. به لحاظ این‌که جوامعی با عدم اطمینان محیطی بالا ریسک‌گریز هستند و با در نظر گرفتن عدم قطعیت و قابلیت پیش‌بینی معقول است که شرکت‌هایی که سطح بالایی از عدم اطمینان دارند، در فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی بیشتری شرکت کنند.

۱۱. منابع

- امیرحسینی، زهرا، و قبادی، معصومه (۱۳۹۵). گزارشگری مسئولیت‌پذیری اجتماعی، عملکرد مالی و مالکیت نهادی. فصل‌نامه حسابداری مدیریت، ۹(۲۸)، ۶۶-۵۵.
- جامعی، رضا، و نجفی، قاسم (۱۳۹۸). بررسی رابطه بین افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت و حق‌الزحمه حسابرسی، دانش حسابداری مالی، ۶(۱)، ۱۶۱-۱۳۷.
- جلالی، فاطمه؛ هشی، عباس، دانشی، وحید و کامرانی، هدی (۱۳۹۹). بررسی ارتباط بین عدم اطمینان محیطی، مالکیت نهادی و اجتناب مالیاتی، نشریه تحقیقات حسابداری و حسابرسی، ۱۲(۴۶)، ۱۴۶-۱۳۳.
- حساس‌یگانه، یحیی؛ شعری، صابر، و خسرونژاد، سیدحسین (۱۳۸۷). رابطه سازوکارهای حاکمیت، شرکتی، نسبت بدهی‌ها و اندازه شرکت با مدیریت سود. مطالعات حسابداری، ۶(۲۴)، ۷۹-۱۱۵.
- رحیمی، محسن؛ ابراهیمی، محمد، و تارازی، رضا (۱۳۹۷). ارتباط بین عدم اطمینان محیطی و اجتناب از مالیات با نقش تعدیلی توانایی مدیریت، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی امین.
- شراعی، فاطمه؛ کلابی، امیرمحمد، و خدادادحسینی، سیدحمید (۱۳۹۸). طراحی مدل توسعه‌ی پایدار شرکتی: تبیین نقش مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکتی، حاکمیت شرکتی و خلق ارزش مشترک، مدیریت سرمایه اجتماعی، ۶(۳)، ۳۲۵-۳۰۵.
- صنوبر، ناصر (۱۳۹۰). رابطه مسئولیت‌پذیری اجتماعی با عملکرد مالی در بورس اوراق بهادار تهران، مجله پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۳(۳)، ۱-۲۰.

_____ بررسی تأثیر نقش نظارتی هیئت‌مدیره بر رابطه بین عدم اطمینان محیطی...

ناظمی، امین، و پورعنقا، محمدرضا (۱۳۹۷). بررسی نقش نظارتی هیئت‌مدیره در اجتناب مالیاتی شرکت‌های خانوادگی پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، مجله بررسی‌های حسابداری، ۵(۱۸)، ۸۳-۱۰۶.

ترشیزی، علی، و بزاززاده‌تربتی، حمیدرضا (۱۳۹۷). بررسی رابطه بین حاکمیت شرکتی و ریسک شرکت: نقش تعدیل‌کننده مسئولیت اجتماعی، مجله علمی پژوهشی دانش حسابداری مالی، مقاله ۸، دوره ۵، شماره ۳ - شماره پیاپی ۱۸، پاییز ۱۳۹۷، صفحه ۱۳۵-۱۵۱.

Col, B., & Patel, S. (2019). Going to Haven? Corporate Social Responsibility and Tax Avoidance. *J Bus Ethics*.154:1033-1050.

Newman, C., Rand, J., Tarp, F., & Trifkovic, N.(2020). Corporate Social Responsibility in a Competitive Business Environment. *Publication CoverJournal The Journal of Development Studies Volume 56, 2020 - Issue 8:225-249.*

García-Sánchez, I. M. (2020). The moderating role of board monitoring power in the relationship between environmental conditions and corporate social responsibility *Business Ethics: A European Review*, 29(1): 114-129.

Martínez-Ferrero, J., Rodríguez-Ariza, L., & García-Sánchez, I. M. (2016).Corporate social responsibility as an entrenchment strategy, with a focus on the implications of family ownership. *Journal of Cleaner Production*, 135, 760-770.

El Ghouli, S., Guedhami, O., Kwok, C. C., & Mishra, D. R. (2011). Does Corporate Social Responsibility Affect the Cost of Capital? *Journal of Banking & Finance*, Vol. 35, Issue 9, pp. 2388-2406.

Yekini, K. C., Adelopo, I., Andrikopoulos, P., & Yekini, S. (2016). Impact of Board Independence on the Quality of Community Disclosures in Annual Reports. *Accounting Forum*, In Press, Corrected Proof, Available online 22 June 2015.

Cheung, A. (2017). Corporate Social Responsibility and Corporate Cash Holdings. *Journal of Corporate Finance*, Vol.37, Pp. 412-430.

Amalia, C. I., Arfan, M., & Saputra, M. (2018). The effect of financial leverage and capital expenditure on cash holding level with emphasis on environmental uncertainty in listed companies in andonezia. *creativecommons*, 23(1), 68- 86.

Alzeban, A. (2015). The Impact of Audit Committee Characteristic on the Implementation of Audit Recommendations. *Journal of the Chinese Institute of Chemical Engineers*.